

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.1.45-50>

Identifikácia problémov vychovávateľov v školskom klube detí

Identification of Problems of Educators in the School Children's Club

Slavomíra Bellová

Abstract

The paper is focused on the identification of problems faced by educators in the educational institution, the school children's club. From the initial placement of the educator in the educational process, he/she is matched with problems related to his/her adaptation to the new environment and the unpredictable circumstances that he/she has to deal with. We identify the shortcomings affecting the professional activity of educators as the problems of the novice educator, the sustainability of discipline and respect for the educator as an authority figure, the underestimation and undervaluation of the profession, the inclusion of children with special educational needs in the activities of the club, and the material and spatial shortcomings in the school children's club.

Keywords: School's children club. Educators. Problems of educators.

Úvod

Učiteľstvo a vychovávateľstvo patria do povolání, ktoré ovplyvňujú ľudstvo a jeho históriu od úplného začiatku. V širokej, nezriedka i pedagogickej verejnosti sa často stretávame s názorom, že vychovávateľ existoval už dávno pred učiteľom. V tejto súvislosti možno pripustiť, že zrod tejto profesie (jej názvu) tu z historického hľadiska naozaj existoval. Vychádza predovšetkým z historických prameňov, v ktorých sa uvádza činnosť rodinných vychovávateľov. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že učiteľstvo spolu s vychovávateľstvom zabezpečovali v minulosti predovšetkým ľudia, ktorí boli uznávaní spoločnosťou, pretože disponovali určitými poznatkami a danosťami, ktoré spoločnosť vnímala ako nadštandardné. Boli pravdepodobne prvými edukátormi v histórii ľudstva (Průcha, 2002).

Výchova je celoživotný proces a patrí k najnáročnejším a najzložitejším činnostiam, najmä ak sa má realizovať profesionálne. Vychovávateľ ako hlavný článok výchovného pôsobenia v školskom zariadení mimo vyučovania, zastáva významnú rolu v živote detí.

V dnešnej dobe poznačenej rozvojom internetových komunikačných technológií, sociálnych sietí, rôznych spoločenských a rodinných patologických javov v spoločnosti, nedostatku času dospelých na usmernenie detí, je potrebné vyzdvihnúť dôležitosť ovplyvnenia výchovy detí nielen v školskom prostredí počas vyučovacieho procesu, ale vo veľkej miere aj po vyučovaní a povinnostiach s ním spojených. Školské zariadenia, ktoré zabezpečujú výchovu mimo vyučovania a výchovu vo voľnom čase sú legislatívne uchopené v Zákone č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), § 112 a tvoria ich nasledovné: školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, špeciálne výchovné zariadenia, školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie a školské účelové zariadenia.

S postupným začleňovaním modernizácie do školského systému sa výchova mimo vyučovania zameriava viac na cieľavedomú, zmysluplnú činnosť, v ktorej vychovávateľ má mať daný cieľ a k nemu smerovať na základe konkrétnej výchovnej činnosti (Kratochvílová, 2004).

Výchovná činnosť po vyučovaní prináša omnoho viac možností ako pracovať so žiakmi, pretože nie je podmienená plnením učebných osnov a striktné daným rozvrhom ako počas vyučovacieho procesu v škole. Vychovávateľ dostáva akoby voľnú ruku vo výchovnej činnosti, ktorú prispôbuje aktuálnym potrebám detí a mládeže. Vhodným výchovným pôsobením na jedinca sa vytvára vzťah medzi vychovávateľom a vychovávaným, ktorý sa považuje za menej formálny ako vzťah učiteľa a žiaka v škole (Hájek, Pávková, In: Kostelanský, 2013).

Z teórie do praxe – problémy vychovávateľov v školskom klube detí

Ako každá profesia aj profesia vychovávateľa prináša mnohé úskalia. Prácu vychovávateľa ovplyvňujú pozitívne, ale i negatívne vplyvy. Každodenný sociálny kontakt, práca v sociálnej skupine v triede, ale i v kolektíve spolupracovníkov, môže do značnej miery vyčerpávať nielen myseľ, ale i telo. Zvládanie vypätých situácií, riešenie konfliktov, patologických javov, emočnej nestability, rôznych výchovno-vzdelávacích problémov, to je iba malá časť toho s čím sa dennodenne stretávajú osobnosti zainteresované v edukačnom procese detí a mládeže. Bellová, Siváková, Tišťanová (2019) uvádzajú, že vytvorenie pozitívnej a priateľskej klímy v triede, cez rozvíjanie komunikácie a spolupráce, rozvíjanie prosociálneho správania, vyjadrovania pocitov a emócií je dôležitým faktorom v procese edukácie. Tieto princípy možno aplikovať aj do školského klubu detí, kde sa vytvára prostredie nielen pre voľnočasové aktivity ale pre všestranný rozvoj detí v čase mimo vyučovania. Emmerová (2023) uvádza, že napriek skutočnosti, že každá škola je originálna (svojou lokalitou, skladbou učiteľov, žiakov, každá škola má svoje vlastné problémy a špecifiká), je nutné budovať bezpečné školské prostredie.

V príspevku sa zameriavame na vymedzenie a zistenie nedostatkov, s ktorými sa stretávajú osoby zainteresované vo výchove detí v ŠKD. Sledujúc aktuálne dianie v danej oblasti sme poukázali na témy, s ktorými súvisia najčastejšie problémy vychovávateľov pôsobiacich v ŠKD. Patria k nim okruhy týkajúce sa problémov ako napríklad odmeňovanie vychovávateľov, materiálno-technické vybavenie ŠKD, pracovné prostredie, pracovná náplň, úväzky, spolupráca vychovávateľa s pedagogickými zamestnancami a rodičmi detí, voľnočasová výchovná činnosť s deťmi s individuálnymi vzdelávacími potrebami, nedostatočné metodické usmernenia a podobne. V mesiaci január 2023 sme zrealizovali pološtruktúrované interview so šiestimi vychovávateľmi pôsobiacimi v školskom klube detí v okrese Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Otázky kladené v pološtruktúrovanom interview vychádzali s prieskumných otázok, ktoré sme si stanovili:

- S akými problémami sa stretávajú vychovávatelia na začiatku vykonávania svojej profesie?
- Ako vidia vychovávatelia problém súvisiaci s nerešpektovaním svojej osoby ako autority a podceňovanie danej profesie?
- Aké skúsenosti majú vychovávatelia so zaradením detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do ŠKD?
- Aká je spolupráca vychovávateľa s inými pedagogickými zamestnancami, kolegami a rodičmi?
- S akými priestorovými a materiálnymi prostriedkami disponujú vychovávatelia v ŠKD?
- Čo považujú vychovávatelia za najväčšie problémy, ktoré sú súčasťou ich profesijnej činnosti a aké zmeny, návrhy by im pomohli pri ich práci uskutočňovanej v ŠKD?

Na otázku, s akými problémami sa vychovávatelia stretávajú na začiatku vykonávania svojej profesie, všetci respondenti uviedli, že nástup do pre nich novej pracovnej pozície – vychovávateľa pociťovali ako náročnú situáciu. Disponovali vedomosťami, no nie všetky vedeli priamo využiť v praxi. Potrebovali usmernenie od skúsenejších kolegov, adaptovať sa na pedagogické poslanie. Štyria z opýtaných respondentov absolvovali adaptačný proces za pomoci prideleného pedagogického kolegu v rôznom časovom rozpätí. Pomoc uvádzajúceho kolegu považujú za dôležitý prínos v ich začiatkoch a hodnotia ju pozitívne. Dvom vychovávateľom nebol adaptačný program v rámci pozície vychovávateľa ponúknutý. Respektíve jeden z opýtaných absolvoval adaptáciu s prideleným pedagogickým odborným zamestnancom, ale v pozícii pedagogického asistenta, nakoľko jeho úväzok tvoria dve pracovné zaradenia v odlišných pozíciách. Tu vzniká ďalší z problémov, na ktorý poukázali traja opýtaní – nenaplnenie 100% pracovného úväzku v jednej pracovnej pozícii. Dvaja vychovávatelia pracujú na čiastočný úväzok ako vychovávatelia a zvyšný úväzok si dopĺňajú ako asistenti učiteľa. Tretí respondent si úväzok dopĺňa ako špeciálny pedagóg. Pôsobenie vo viacerých pedagogických funkciách

považujú za vyčerpávajúce, nakoľko každá profesia si vyžaduje určité osobnostné predpoklady na jej vykonávanie a dôkladnú prípravu. Prelínanie sa viacerých pracovných pozícií osoby pôsobiacej v edukácii spôsobuje chaos pre nich samotných a s tým súvisiaci problém s neustálymi meniacimi sa podmienkami v klube, čo spôsobuje narušenie výchovného procesu a činností jednotlivých oddelení i záujmov detí.

Na otázku, ako vidia vychovávatelia problém súvisiaci s nerešpektovaním svojej osoby ako autority a podceňovanie danej profesie, respondenti uviedli, že to vnímajú ako celoplošný problém, ktorý sa týka nielen ich profesijného zaradenia, ale celkovo pedagogických pozícií. Vychovávateľ je vnímaný spoločnosťou ako niekto, kto doslova stráži deti po ukončení ich školských povinností. Jeden z respondentov prieskumu sa vyjadril, že za podceňovaním danej profesie vidí i najvyššie dosiahnuté vzdelanie vychovávateľa v danej oblasti. Podľa vyjadrení respondentov za podceňovanie danej profesie a nerešpektovanie osoby vychovávateľa ako autority, môže vo veľkej miere rodinné prostredie a benevolentná výchova. Deťom chýbajú jasné pravidlá, ktoré keď porušia, príde adekvátna reakcia. Bez dôslednosti zainteresovaných osôb vo výchove, považujú dosiahnutie zmien za nemožné. Kariérne mladší vychovávatelia vidia ako problém nerešpektovania ich ako autority aj nedostatočné skúsenosti v oblasti práce s deťmi. Taktiež popisujú rozdiel v udržaní disciplíny u detí pochádzajúcich z dedinského prostredia a z mesta. Deti vyrastajúce na dedine sú podľa ich vyjadrení viac disciplinované a formovateľné ako deti vyrastajúce v meste.

Na otázku, aké skúsenosti majú vychovávatelia so zaradením detí so ŠVVP do ŠKD, uviedli, že pociťujú zvyšujúce sa nároky na ich prácu. Respondenti nevnímajú ako problém zaradenie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do činností klubu. Problémom sa skôr javí čas potrebný na venovanie sa týmto deťom, ktorý nemajú dostatočne vytvorený. Odôvodňujú to veľkým počtom detí na jedno oddelenie, ktoré vedie jeden vychovávateľ. V bežnej triede sa vyučovacieho procesu zúčastňujú okrem učiteľa aj asistenti, ktorí poskytujú pomoc daným žiakom so ŠVVP. Preto vnímajú ako nemožné z hľadiska času, zabezpečiť komplexnú výchovu všetkým deťom. Za potrebné považujú aj dovzdelávanie sa v danej oblasti, aby vedeli efektívne viesť výchovno-edukačný proces s danými žiakmi. Sú nútení sami hľadať vhodné spôsoby a postupy na prácu s týmito žiakmi. Spoluprácu viacerých pedagogických pracovníkov v ŠKD vnímajú ako prínosnú. Asistent by čiastočne „odbremeniť“ vychovávateľa, vzájomne by si pomáhali. A tak by žiaci so ŠVVP mali vytvorené vhodnejšie podmienky najmä na pracovné činnosti.

Na otázku, aká je spolupráca vychovávateľa s inými pedagogickými zamestnancami, kolegami a rodičmi, respondenti uviedli, že je na veľmi dobrej úrovni. Vyzdvihujú nevyhnutnosť budovania otvorenej komunikácie s ostatnými kolegami, keďže ich pracovná náplň je prevažne v poobedných hodinách a tak sa s viacerými spolupracovníkmi nestretnú po nástupe do

práce. Za dôležité pokladajú aj spoluprácu so školou, aktívne podieľanie sa na rôznych aktivitách a akciách školy, ktoré prispievajú k vytvoreniu pozitívnej klímy. Spolupráca i komunikácia s rodičmi je podľa viacerých vychovávateľov tiež na veľmi dobrej úrovni. Realizujú osobné rozhovory, rodičia sa zúčastňujú na viacerých akciách v ŠKD, pomáhajú aj s materiálnym vybavením. Prípadné nedorozumenia sa vyskytujú len minimálne.

Na otázku, s akými priestorovými a materiálnymi prostriedkami disponujú vychovatelia v ŠKD, sme sa u respondentov v časti otázky ohľadne priestorov, stretli s jednotnosťou v odpovediach. Ani jeden klub nedisponuje vlastným priestorom, čo považujú vychovatelia za závažný problém, ktorý by sa mal riešiť. Hlavným priestorom ŠKD je bežná trieda, kde sa dopoludnia uskutočňuje vzdelávací proces. Takýto priestor považujú za nevyhovujúci, nakoľko nemôže byť usporiadaný na vykonávanie jednotlivých činností a taktiež nedisponuje zariadením, ktoré je potrebné k daným aktivitám klubu (koberec, skrinky s materiálnym vybavením na realizovanie výchovno-vzdelávacích činností, oddychová zóna a pod). Na činnosti využívajú inventár triedy (lavice, stoličky), v ktorej je ŠKD umiestnený. Jeho necielené poškodenie je častou závadou, s ktorou sa stretávajú. Výchovná činnosť v ŠKD je spojená aj s využívaním materiálu. Jeho zabezpečenie považujú za dostatočné zo strany školy, rodičov, traja z opýtaných respondentov. Zvyšní respondenti nemajú dostatok materiálneho vybavenia. Zabezpečujú si ho sami, častokrát i na vlastné náklady, alebo požiadajú o pomoc rodičov.

Na otázku, čo považujú vychovatelia za najväčšie problémy, ktoré sú súčasťou ich profesijnej činnosti a aké zmeny, návrhy by im pomohli pri ich práci uskutočňovanej v ŠKD, ako jeden z problémov, ktorý treba riešiť, respondenti uviedli veľký počet detí v oddeleniach na jedného vychovávateľa. Deti sa po vyučovaní potrebujú uvoľniť a oddýchnuť. Nie vždy je predstava o oddychu u nich spojená s relaxáciou. Aktívne deti spôsobujú hluk, ktorý pôsobí rušivo nielen na ostatné deti v klube, ktoré sa venujú iným činnostiam podľa ich individuality, ale hlučným prostredím, ktoré vzniká môžu vyrušovať aj ešte pretrvávajúci vyučovací proces na škole. Jediné riešenie v súčasných podmienkach vidia vo viacerých oddeleniach s menším počtom detí. Ako ďalší nedostatok definujú chýbajúce metodické usmernenia k jednotlivým činnostiam v klube. Uvítali by celistvú metodiku, v ktorej by boli presne zadefinované všetky usmernenia týkajúce sa práce v ŠKD. Z doposiaľ nespomenutého, vychovatelia uvádzajú aj neadekvátne finančné ohodnotenie, nezmyselnú byrokraciu a pracovnú činnosť uskutočňovanú bez prestávky. Zmeny, ktoré by uvítali sa týkajú menšej byrokracie a väčšieho zamerania sa na činnosti a pohyb vonku, zabezpečenie vhodných priestorov na činnosť ŠKD, dostatok materiálneho vybavenia, vyššie financovanie školstva celkovo, zabezpečenie dostatočného počtu „kvalifikovaných“ vychovávateľov, zaradenie pedagogického asistenta do činností ŠKD, cielené zvyšovanie povedomia spoločnosti o dôležitosti nielen vzdelávania, ale aj výchovy.

Záver

Identifikácia problémov, s ktorými sa vychovávateľa v školských kluboch detí stretávajú, je prvým krokom k tomu, aby sa mohli tieto problémy riešiť a vytvoriť lepšie podmienky pre ich prácu a tiež samozrejme pre rozvoj samotných detí. Počas analýzy problémov, s ktorými sa vychovávateľa stretávajú, sme naznačili tie najtraktovanejšie. Samotných identifikátorov, ktoré by sa dali zahrnúť do tejto problematiky, je však ešte podstatne viac. Postupnými krokmi sa môže vytvoriť priaznivejšie prostredie pre tých, ktorí majú v rukách budúcnosť detí, aby mali podmienky na vytvorenie prostredia, kde sa tvoria hodnoty, postoje, zručnosti, vedomosti a kvalitné vzťahy.

Pri hľadaní riešení pre identifikované problémy je dôležité, aby vychovávateľa prevzali úlohu tvorcov klímy vo vytváraní pozitívnych sociálnych interakcií. Ich aktívna angažovanosť a schopnosť vytvárať bezpečné a inkluzívne školské prostredie zohráva kľúčovú rolu v celkovom rozvoji detí.

Bibliografia

- Bellová, S., Siváková, G., Tišťanová, K. (2019). *Devalvačné prejavy žiakov a možnosti ich eliminovania na základnej škole*. Ružomberok: Verbum. 84 s. ISBN 978-80-561-0672-3.
- Emmerová, I. (2023). Prevencia agresívneho správania žiakov – základ tvorby bezpečného školského prostredia. In: *Výchova, vzdelávanie, prevencia a pomoc žiakom v náročných životných situáciách*. Žilina: ŽU. 253 s. ISBN 978-80-554-1997-8.
- Kostelanský, A. (2013). *Voľný čas a mimoškolské činnosti žiakov v primárnom vzdelávaní*. Ružomberok: Verbum. 123 s. ISBN 978-80-561-0098-1.
- Kratochvílová, E. (2004). *Pedagogika voľného času*. Bratislava: UK. 307 s. ISBN 80-223-1930-9.
- Průcha, J. (2002). *Učitel a současné poznatky o učitelské profesi*. Praha: Portál. 153 s. ISBN 80-7178-621-7.

Príspevok je výsledkom riešenia vedecko-výskumnej úlohy KEGA 012KU-4/2022 „Bezpečnosť školského prostredia – nová výzva pre rozvoj vybraných kompetencií učiteľov základných a stredných škôl“.

PhDr. Slavomíra Bellová, PhD.

Katedra pedagogiky a psychológie
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 03 Ružomberok
slavomira.bellova@ku.sk